

VALSTYBĖS PARAMOS ŽEMĖS ŪKIO EKOLOGINEI GAMYBAI VEIKSMINGUMO VERTINIMAS¹

Irena Kriščiukaitienė¹, Virginia Namiotko²

¹ Dr. Lithuanian Institute of Agrarian Economics. V. Kudirkos str. 18. LT-03105 Vilnius.
Tel. 85 2622459. E-mail irena@laei.lt

² Researcher. Lithuanian Institute of Agrarian Economics. E-mail irena@laei.lt

© Aleksandras Stulginskis University, © Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Ekologinis ūkininkavimas prisideda prie tvarios ūkininkavimo plėtros. Realizuojant strateginius ekologinio ūkininkavimo tikslus, svarbu nustatyti racionalias žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos priemones. Viena iš svarbiausių politikos priemonių, kuria naudojasi ekologiniai ūkiai yra kompensacinės išmokos. Šiuo metu Lietuvoje problemos kyla dėl to, kad kompensacinių išmokų dydžiai per mažai skatina plėtoti gyvulininkystę ir daržininkystę, visame ūkyje vystyti ekologinę gamybą ir didinti ekologiškų produktų gamybos apimtis. Darbo tikslas – pateikti siūlymus ekologinio ūkininkavimo rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu, siekiant didinti paramos ekologiškai ūkininkaujantiems veiksmingumą. Straipsnyje, taikant mokslinės literatūros analizės ir apibendrinimo metodus, apibrėžtos teorinės tyrimo prielaidos, panaudojant statistinių duomenų analizės, palyginimo ir apibendrinimo metodus, išnagrinėta Airijos, Estijos ir Lenkijos patirtis remiant ekologinės gamybos būdą bei pateikti siūlymai ekologinės gamybos rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu.

Raktiniai žodžiai: ekologinis ūkininkavimas, parama, veiksmingumas.

JEL kodai: H230, Q180.

Įvadas

Parama ekologiniam ūkininkavimui Europoje atsirado prieš daugiau nei du dešimtmečius. Pirmoji šį gamybos būdą pradėjo remti Danija, kiek vėliau Vokietija, o po 1992 metų BŽŪP reformos ekologinis ūkininkavimas jau tapo remiamas visose Europos Sąjungos šalyse.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, ekologiniam ūkininkavimui, palyginti su kitomis aplinkosaugos programomis, skirta daugiausiai lėšų. Tai sudaro prielaidas teikti socialinę ir ekonominę naudą gyvenantiems kaimo vietovėse, užtikrinti aplinkosaugą ir kokybiškų maisto produktų, turinčių didelę paklausą rinkoje, gamybą, taip pat gerinti aplinką ir kraštovaizdį bei stabdyti biologinės įvairovės mažėjimą. Tačiau ekologinio ūkininkavimo tikslai šiuo metu nėra pasiekti. Viena iš priežasčių yra kompensacinių išmokų dydžiai, kurie per mažai skatina plėtoti gyvulininkystę ir daržininkystę, visame ūkyje vystyti ekologinę gamybą ir didinti ekologiškų produktų gamybos apimtis.

Darbo **tikslas** – pateikti siūlymus ekologinio ūkininkavimo rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu, siekiant didinti paramos ekologiškai ūkininkaujantiems veiksmingumą. Iškeltam tikslui įgyvendinti keliami tokie **uždaviniai**:

¹Mokslinis tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-03-002).

- išnagrinėti užsienio šalių patirtį remiant ekologinės gamybos būdą;
- pateikti siūlymus ekologinės gamybos būdo rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu.

Tyrimo metodika. Siekiant apibrėžti teorines tyrimo prielaidas, buvo taikyti mokslinės literatūros analizės ir apibendrinimo metodai. Šiam tikslui išnagrinėti 5 Lietuvos ir 12 užsienio mokslininkų darbai, parengti 2006–2012 metais. Analizuojant užsienio šalių patirtį remiant ekologinės gamybos būdą, buvo naudoti palyginimo ir apibendrinimo metodai. Analizei pasirinktos Airija, Estija ir Lenkija. Šiose šalyse aplinkosaugai skiriama labai daug dėmesio, skatinami ekologinis ir aplinką tausojantis ūkininkavimo būdai, todėl tikėtina, kad šių šalių gerosios patirties pavyzdžiai padėtų pasiekti strateginius ekologinio ūkininkavimo tikslus Lietuvoje. Formuluojant siūlymus ekologinės gamybos rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu, buvo taikyti statistinių duomenų analizės, palyginimo ir apibendrinimo metodai. Tyrime remtasi 2009–2011 metų Lietuvos žemės ūkio produkcijos gamintojų, įtrauktų į Ūkių apskaitos duomenų tinklą (ŪADT), veiklos apskaitos rezultatų tyrimo duomenimis bei Sanders (2011) mokslo studijos rezultatais.

Teorinės tyrimo prielaidos

Lietuvos mokslininkų (Skulskis, 2008; Makutėnienė, 2010) požiūriu, ekologinės gamybos būdo pasirinkimą daugiausiai lemia ekonominiai veiksniai – žemės ūkio produktų kainos ir kompensacinės išmokos. Tyrimų metu nustatyta, kad nesant kompensacinių išmokų, ekologiškų produktų gamybą testų 20–50 proc. šiuo gamybos būdu užsiimančių ūkininkų. Lietuvos agrarinės ekonomikos mokslininkai (Kriščiukaitienė, 2006, 2009, 2012), pateikdami ekologinių ūkių gamybos optimizavimo modelius atskiriems šalies regionams, didelį dėmesį skyrė vidiniams rezervams, tačiau tuo pat metu akcentavo finansinės paramos ekologiniams ūkiams reikalingumą. Tyrimai parodė, kad skirtingi paramos dydžiai atskirose ES šalyse prisideda prie nevienodų konkurencinių sąlygų susidarymo.

Užsienio šalių mokslininkų tyrimų rezultatai yra panašūs. S. Acs (2007) nustatė, kad pagrindinis veiksnys, lemiantis ūkininkų apsisprendimą ekologiškai ūkininkauti, yra ekologinės išmokos. H. Nieberg (2006) ir J. Sanders (2010) tyrimai parodė, kad ekologinių išmokų poveikis ūkių rezultatiniams rodikliams labai daug priklauso nuo ūkio tipo. D. Lapple (2010) tvirtinimu, be ekologinių išmokų, ūkininko sprendimui, pasirenkant ar vystant ekologinės gamybos būdą, įtakos turi jo požiūris, rinkos veiksniai (pvz., ekologiškų produktų kainos) ir įsipareigojimų laikotarpis. P. Kaufmann (2009), tyrinėjęs socialinius ir ekonominius veiksnius, nustatė, kad didesnę reikšmę turi ekonominiai veiksniai.

E. Noe (2008) tyrimas parodė, kad ūkių perėjimą į ekologinę gamybą riboja per maža parama, baimė patirti nuostolį dėl prisiimtų įsipareigojimų ir pernelyg didelės administracinės išlaidos. Didelę įtaką tam turi ir žinių trūkumas. E. Kerselaers (2007) ištyrė, kad ūkininkų motyvaciją užsiimti ekologine gamyba taip pat susilpnina santykinai didelės išlaidos pereinamuoju laikotarpiu ir ekologinės gamybos būdo reikalavimai. Panašių išvadų priėjo ir G. Cardone (2010). Todėl, pasak šių mokslininkų, atliekant pokyčius ekologinės gamybos rėmimo schemeje, prioritetas turėtų būti teikiamas ad-

ministracinės naštos mažinimui. E. Kerselaers (2007) nuomone, didesnis dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas pereinamajam laikotarpiui ir rinkos veiksniams.

F. Offermann (2009), atlikęs ES šalių ekologinių išmokų palyginamąją analizę, nustatė, kad šios išmokos didesnę įtaką turi ekologinės gamybos būdo plėtojimui Rytų Europos šalyse. K. Zander (2008) tyrimas parodė, kad Čekijoje, Estijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Vengrijoje kompensacinės išmokos sudaro apie penktadalį bendrosios produkcijos vertės, o Vakarų Europos šalyse – 4–6 proc. G. Schwarz (2009) ir J. Sanders (2011), atlikę ES šalių ekologinio ūkininkavimo sąlygų tyrimus, atskleidė teisinių ir ekonominių sąlygų šalių panašumus ir skirtumus, kurie sudaro skirtingas konkurencines sąlygas ES ekologiškų produktų rinkoje.

Ekologinės gamybos būdo rėmimas Airijoje, Estijoje ir Lenkijoje

Airija, Estija ir Lenkija yra tos šalys, kuriose aplinkosaugai skiriama labai daug dėmesio, o jose naudojamos politikos priemonės užtikrina sėkmingą ekologinio ūkininkavimo tikslų realizavimą.

Airijoje iki 2009 metų ekologinė gamyba buvo remiama pagal Kaimo apsaugos schemą, o šiuo metu – pagal Agrarinės aplinkos galimybių schemą. Didžiausia Airijos ekologinių ūkių dalis (net apie 80 proc.) verčiasi gyvulininkyste, šalyje taip pat plėtojama ekologinė daržininkystė, sodininkystė. Tai lemia didelę paklausa šių sektorių produkcijai, o daržininkystės ir sodininkystės atveju dar ir palyginti didelės išmokos už šiuos produktus.

Airija, siekdama dar labiau paspartinti ekologinės gamybos plėtrą, taip pat remia ekologiškų produktų gamintojų investicijas. Paramos suma gali sudaryti iki 40 proc. visų tinkamų išlaidų ir, priklausomai nuo investicijų pobūdžio, svyruoja nuo 207,2 tūkst. Lt iki 1,73 mln. Lt.

Estijoje, panašiai kaip ir Vakarų Europoje, didžiausią dalį visų sertifikuotų plotų sudaro pievos ir ganyklos. Pagrindinės priežastys – galimybė eksportuoti didžiąją dalį ekologiško pieno ir jo produktų bei mėsos, taip pat papildoma parama už ekologiškai auginamus gyvūnus. Estijoje, panašiai kaip ir Lietuvoje, pereinamojo laikotarpio į ekologinę gamybą ir ekologinės gamybos išmokų dydžiai yra vienodi, o išmokos už atskirus augalus labai skiriasi.

Lenkijoje ekologinės gamybos plotas 2011 metais, palyginti su 2003-aisiais, padidėjo beveik dešimt kartų. Tikėtina, kad ypač sparčiai ekologinio ūkininkavimo plėtrai šioje šalyje įtakos turėjo itin ryškus ekologinės gamybos ploto augimas rytinėje šalies dalyje, kurioje sąlygos plėtoti ekologinę gamybą yra labai palankios. Prie ekologinio ūkininkavimo plėtros šiame regione nemažai prisidėjo ir regioninio klasterio, vienijančio tarpusavyje konkuruojančius ir tuo pačiu bendradarbiaujančius subjektus, sukūrimas.

Be kompensacinių išmokų, prie spartaus ekologinės gamybos plėtros Lenkijoje nemažai prisidėjo ir marketingo priemonės, pagal kurias šios šalies ekologiškos produkcijos gamintojai gali gauti paramą populiarinimo ir viešinimo darbams atlikti. Paramos suma gali sudaryti iki 40 proc. visų tinkamų išlaidų.

Taigi, siekiant padidinti paramos ekologiškai ūkininkaujantiems veiksmingumą Lietuvoje, pravartu remtis nagrinėtų šalių patirtimi. Teigiamai vertinama tai, kad šiose

šalyse, be kompensacinių išmokų, ekologiškų produktų gamintojams suteikiama galimybė pasinaudoti kitomis KPP priemonėmis. Kitas gerosios patirties pavyzdys Lietuvai galėtų būti Lenkijos regioniniai klasteriai, sukuriantys prielaidas didinti produktyvumą – vieną iš pagrindinių konkurencingumo šaltinių, ir palengvinantys ekologiškų produktų realizavimą plėtojant strateginius ryšius klasterio išorinėje aplinkoje.

Siūlymai ekologinio ūkininkavimo rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu

Kaip pažymi S. Puškorius (2002), bendrąją prasme veiksmingumas – tai nustatytų tikslų įgyvendinimo laipsnis panaudojus tam tikrą išteklių kiekį. Ekologinio ūkininkavimo pagrindinis tikslas – užtikrinti kokybiškų maisto produktų, turinčių geras perspektyvas rinkoje, gamybą, ir padėti įvairinti ūkinę veiklą, šiuo metu nėra pasiektas. Šioje dalyje pateikiami siūlymai ekologinio ūkininkavimo rėmimui naujuoju programiniu laikotarpiu, siekiant didinti paramos ekologiškai ūkininkaujantiems veiksmingumą.

Lietuvoje 2011 metais iš visų ekologinės gamybos plotų 43 proc. teko ūkiams, kuriuose visa gaminama produkcija yra ekologiška. Ūkių skatinimas atsisakyti tradicinės produkcijos svarbus dėl to, kad tai leistų sumažinti ūkių administracines išlaidas ir padidinti jų efektyvumą, taip pat padidintų ekologiškų produktų pasiūlą. Tai galima būtų pasiekti remiantis Čekijos patirtimi, kurioje skiriama 25 proc. didesnė išmoka už daugiametes žoles jei ūkyje nėra tradicinės produkcijos. Kitas būdas yra skirti 8 proc. priedą prie išmokos, nes, kaip rodo 2009–2011 metų ŪADT tyrimo duomenys, ūkių, gaminančių tik ekologišką produkciją, palyginti su tais ūkiais, kurie plėtoja ir ekologinės, ir tradicinės gamybos būdą, pelnas su subsidijomis yra 8 proc. mažesnis.

Kaip jau minėta, ekologinis ūkininkavimas turėtų padėti įvairinti ūkinę veiklą, tačiau šiuo metu Lietuvoje vyrauja siaurai specializuoti augalininkystės ūkiai. Mokslininkų nuomone, tai prieštarauja šio ūkininkavimo būdo koncepcijai, nes tik derinant gyvulininkystę ir augalininkystę galima išsaugoti, o ilgainiui ir pagerinti dirvos derlingumą bei užtikrinti tvarią žemės ūkio plėtrą. Laikant gyvulius, susidaro uždari maistinių medžiagų apykaitos ciklai, išlaikomas ekologinio ūkininkavimo sistemos balansas (Skurdenienė, 2007).

ŪADT tyrimo duomenys rodo, kad mišrūs ūkiai sukuria daugiau kaip trečdaliu daugiau produkcijos 1 ha ŽŪN nei augalininkystės ūkiai, o parama jiems 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, nors ir padidėjo 13 proc., bet vis tiek lyginant su augalininkystės ūkiais išliko 30 proc. mažesnė. Tyrimas parodė, kad išmoką mišriems ūkiams optimalu būtų padidinti 20 proc. Viršijus šį dydį, tikimybė užsiimti ekologinės gamybos būdu augtų žymiai lėčiau.

Lietuvoje su dideliais sunkumais taip pat susiduria ekologinė daržininkystė. Pagrindinė priežastis yra ta, kad ekologiškai auginti daržovės, palyginti su kitais ekologiškai auginamais augalais, yra žymiai sudėtingiau: reikia daug rankų darbo, trūksta ekologiškų sėklų. Be to, išaugintą produkciją sudėtinga realizuoti. Prie to prisideda ir mažesnės išmokos, palyginti su panašias sąlygas daržovių auginimui turinčiomis ES šalimis (Čekijos Respublika, Švedija, Vokietija). Taigi, remiantis užsienio šalių patir-

timi, siekiant paskatinti ekologiškų daržovių auginimą, išmoka už daržoves turėtų būti padidinta ir peržiūrėti santykiai tarp atskirų išmokų.

Lietuvoje taip pat mažai išplėtota ir ekologinė sėklininkystė. I. Kriščiukaitienė (2012) nurodo, kad tai lemia trys priežastys. Visų pirma, išauginti ekologinę sėklą kainuoja dvigubai brangiau negu tradicinę. Antra, šeimos ūkiai nėra pajėgūs investuoti į šią veiklą. Trečia, problemos kyla ir dėl sėklų sertifikavimo, jų kokybės ir gamybos masto pagal atskiras augalų rūšis. Todėl, siekiant paskatinti šio sektoriaus plėtrą, vien kompensacinių išmokų peržiūrėjimo nepakanka. Tikėtina, kad šią problemą išspręs rengiama Ekologinės sėklininkystės programa, kurioje bus numatytos ekonominės, struktūrinės ir technologinės priemonės bei lėšos šioms priemonėms įgyvendinti.

ŪADT tyrimo duomenys rodo, kad tiek augalininkystės, tiek mišrūs ūkiai dirbtų nuostolingai ir tai trukdytų jų plėtrai net ir su siūlomų išmokų priedais. Tačiau Lietuvos agrarinės ekonomikos mokslininkų (Kriščiukaitienė, 2012) atlikti tyrimai rodo, kad išmokų didinimas yra efektyvus tik iki tam tikro lygio, todėl ūkininkai, nepaisant kompensacinių išmokų padidinimo, turėtų ieškoti būdų produktyvumui didinti: optimizuoti gamybos struktūrą, didinti augalų derlingumą, racionaliai naudoti darbo, materialinius ir energetinius išteklius. Be to, jie turėtų būti aktyvesni naudodamiesi kitomis KPP priemonėmis, tokiomis kaip mokymasis, konsultavimas, žemės ūkio valdų modernizavimas.

Išvados

1. Siekiant padidinti paramos ekologiškai ūkininkaujantiems veiksmingumą Lietuvoje, pravartu remtis straipsnyje nagrinėtų šalių patirtimi. Vienas iš tokių gerosios patirties pavyzdžių Lietuvai galėtų būti Lenkijos regioniniai klasteriai, sukuriantys prielaidas didinti produktyvumą – vieną iš pagrindinių konkurencingumo šaltinių, ir palengvinantys ekologiškų produktų realizavimą plėtojant strateginius ryšius klasterio išorinėje aplinkoje. Kitas gerosios patirties pavyzdys – ekologiškos produkcijos gamintojų rėmimas kitomis formomis nei kompensacinės išmokos.

2. Pagrindinės ekologinio ūkininkavimo problemos Lietuvoje slypi gyvulininkystės, daržininkystės ir sėklininkystės sektoriuose. Siekiant užtikrinti sėkmingą ekologinio ūkininkavimo tikslų realizavimą naujuoju programiniu laikotarpiu, skatinimo priemonės pirmiausia turėtų būti nukreiptos į šias sritis.

3. Siūloma peržiūrėti ekologinio ūkininkavimo kompensacinių išmokų mechanizmą, nustatant kompensacines išmokas ir priedus už tai, kad visas ūkis yra perėjęs prie ekologinės gamybos būdo ir / ar specializuojasi gyvulių auginime ar užsiima mišria gamyba. Be to, ekologiškų produktų gamintojai turėtų būti šviečiami apie produktyvumo didinimo vidinius rezervus: gamybos struktūros optimizavimą, racionalų išteklių naudojimą ir inovacijų diegimą.

Literatūra

1. Acs, S., Berentsen, P., Huirne, R. (2007). Conversion to organic arable farming in The Netherlands: A dynamic linear programming analysis // *Agricultural Systems*. No. 94 (2).

2. Cardone, G., Pugliese, P., Triantafyllidis, A. (2010). Sintesi della discussione dei tavoli tecnici (Synthesis of technical round table discussion). – http://www.interbio.it/share/img_download/interbio_pac.pdf [2013 06 30].
3. Kaufmann, P., Stagl, S., Franks, D. W. (2009). Stimulating the diffusion of organic farming practices in two New EU Member States // *Ecological Economics*. No. 68.
4. Kriščiukaitienė, I., Tamošaitienė, A., Andrikienė, S. (2006). Ūkių veiklos modeliavimas ieškant pelningiausių sprendimų // *Žemės ūkio mokslai*. Nr. 1.
5. Kriščiukaitienė, I., Tamošaitienė, A., Andrikienė, S. (2009). Ekologinės žemės ūkio gamybos modeliavimas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse // Tarptautinės mokslinės konferencijos „Dirvožemio stabilumo užtikrinimas ekologiškai ir socialiai jautriuose regionuose“ straipsnių rinkinys. – Akademija: Lietuvos žemdirbystės institutas.
6. Kriščiukaitienė, I., Namiotko, V. (2012). Ekologinio ūkininkavimo sąlygų palyginimas ES šalyse // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. No. 2 (31).
7. Kriščiukaitienė, I., Galnaitytė, A., Baležentis, T., Namiotko, V. (2012). Paramos diferencijavimas žemės ūkio produktų gamintojams, dalyvaujantiems prgramoje „Ekologinis ūkininkavimas“. Žemės ūkio, maisto ūkio, kaimo raidos eksperimentinės (socialinės) plėtros 2012 metų darbų programos 18 priemonės ataskaita. – Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
8. Kerselaers, E., De Cock, L., Lauwers, L., Van Huylenbroeck, G. (2007). Modelling farm level economic potential for conversion to organic farming // *Agricultural Systems*. No. 94 (3).
9. Lapple, D. (2010). Adoption and Abandonment of Organic Farming: An Empirical Investigation of the Irish Drystock Sector // *Journal of Agricultural Economics*. No. 61 (3).
10. Makutėnienė, D., Makutėnas, V. (2010). Išorinių veiksnių poveikio ūkininkų motyvacijai ekologiškai ūkininkauti vertinimas // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. No. 1 (20).
11. Noe, E. (2008). Drivkræfter og barrierer for omlægning til økologisk jordbrug set fra et sociologisk perspektiv // *Udvikling, vækst og integritet i den danske økologisektor*. – Foulum: ICROFS.
12. Nieberg, H., Kuhnert, H. (2006). Förderung des ökologischen Landbaus in Deutschland: Stand, Entwicklung und internationale Perspektive // *Landbauforschung Völkenrode*. Sonderheft 295.
13. Offermann, F., Nieberg, H., Zander, K. (2009). Dependency of organic farms on direct payments in selected EU member states: today and tomorrow // *Food Policy*. No. 34 (3).
14. Puškorius, S. (2002). 3E koncepcijos plėtra // *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 3.
15. Sanders, J., Nieberg, H., Offermann, F. (2010). Bedeutung der Ökoprämie für die Wirtschaftlichkeit des Ökologischen Landbaus // *Ländlicher Raum*. Band 61. Heft 2.
16. Sanders, J., Stolze, M., Padel, S. (2011). Use and efficiency of public support measures addressing organic farming. – Hamburg: Johann Heinrich von Thunen-Institut (vTI).
17. Schwarz, G., Nieberg, H., Sanders, J. (2010). Organic Farming Support Payments in the EU. – Hamburg: Johann Heinrich von Thunen-Institut (vTI).
18. Skulskis, V., Vitunskienė, V. (2008). Ekologinio ūkininkavimo išoriniai veiksniai // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. No. 3 (14).
19. Skurdenienė, I., Ribikauskas, V., Bakutis, B. (2007). Ekologinio ūkio privalumai gyvulininkystėje. – Baisogala: Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės institutas.
20. Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2009–2011. (2010, 2011, 2012). – Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
21. Zander, K., Nieberg, H., Offermann, F. (2008). Financial relevance of organic farming payments for Western and Eastern European organic farms // *Renewable Agriculture and Food Systems*. No. 23 (1).

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE STATE SUPPORT FOR ORGANIC FARMING

Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko
Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Summary

This research is funded by the European Social Fund under the Global Grant measure. Organic farming contributes to sustainable development. In order to achieve the objectives of organic farming, appropriate policy measures should be implemented. The most important policy measure is compensatory payments. The major problems of organic farming in Lithuania arise mainly due to this measure. Compensatory payments are not sufficient to convert the whole farm into organic farming system, and to increase supply of organic products. The aim of this paper is to provide the proposals for improving the effectiveness of support for organic farming in the 2014–2020 programming period. The comparative analysis and generalization was employed to describe organic farming support systems in Ireland, Estonia and Poland, whereas statistical data analysis, comparative analysis and generalization was employed to present the proposals for improving the effectiveness of support for organic farming in the 2014–2020 programming period.

Key words: organic farming, support, effectiveness.

JEL codes: H230, Q180.